
UDK 808.51:32-055.1
808.51:32-055.2
Prethodno priopćenje

Gabrijela Kišiček
Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

USPOREDBA ŽENSKJE I MUŠKE RETORIKE U POLITICI

SAŽETAK

Lingvistička istraživanja pokazala su da postoje razlike u govoru žena i muškaraca te da postoje specifičnosti za svaki spol. Ovo istraživanje bavi se utvrđivanjem razlika između ženskog i muškog retoričkog govorenja u političkome diskursu. Naime, stereotipno je vjerovanje da postoje razlike između ženske i muške retorike te da je ona uvjetovana karakterom govornika. U kontekstu žensko-muških razlika taj karakter uvjetuje da su žene u svojim nastupima sklone koristiti se emotivnim potkrjepama i djelovati na emocije. Muškarci su istodobno, kao "racionalnija" bića, skloni upotrijebiti logičke potkrjepe i argumente te djelovati na razum svojih slušača. U ovome radu provjerava se takvo vjerovanje, provjerava se kako govornik oblikuje svoj lik (značaj) i razlikuju li se žene i muškarci u tome aspektu. Rezultati retoričke analize pokazali su kako postoje razlike između žena i muškaraca u učestalosti korištenja određenih argumenata, ali također retoričkih smicalica i logičkih pogrešaka. Ipak, utvrđeno je da su mnogi retorički elementi karakteristični za politički diskurs, a ne ovise o rodnoj pripadnosti.

Ključne riječi: govor političara, govor političarki, politički diskurs, retorička analiza

UVOD

Tijekom razvoja civilizacije mnoge su žene pridonijele razvoju svoje zemlje, ali i cjelokupnog društva. Počevši od Kleopatre pa preko Marije Terezije doći ćemo i do 21. stoljeća, kada politika više nije rezervirana samo za muškarce. Žene se sve više i češće angažiraju u politici i javnome životu, preuzimaju sve odgovornije funkcije u društvu. Dolazak žena na političku scenu otvorila je Sirimavo Bandaranaike kada je 1960. godine postala prva premijerka Šri Lanke i na taj je način počela polako, ali sigurno probijanje žena u svjetsku politiku. Od 1960. godine do danas svjetsku politiku obilježile su mnoge političarke, koje su svojim djelovanjem ostavile trag i u svojim državama i u svijetu.

Neke od njih svakako su bivša britanska premijerka Margaret Thatcher i bivša izraelska premijerka Golda Meir. Danas u politici važnu ulogu imaju njemačka kancelarka Angela Merkel, a imala ju je i američka državna tajnica Condoleezza Rice, koju će na toj funkciji zamijeniti još jedna žena – Hillary Clinton.

U sudjelovanju žena u političkom životu svakako prednjače skandinavske zemlje, koje već niz godina u parlamentu imaju podjednak broj žena i muškaraca.

Iako Hrvatska, po sudjelovanju žena u političkom životu, zaostaje za Europom i Sjedinjenim Državama, podaci Državnog zavoda za statistiku ipak pokazuju kako i u Hrvatskoj raste broj žena u politici.

Na prvim višestranačkim izborima u Republici Hrvatskoj bilo je 4,6% žena u Saboru, 1995. bilo ih je 7,1%, a 2002. godine 21%. Najveći porast u zastupljenosti žena zabilježen je u obnašanju izvršne vlasti. Tako je 2000. godine u Vladi RH bilo 10,5% žena, 2002. godine 20%, 2003. godine 29%, a 2005./2006. bilo je 31% žena.

Isto tako, u hrvatskoj Vladi žene su upravljale tradicionalno muškim resorima, Željka Antunović bila je ministrica obrane, Marina Matulović Dropulić ministrica je graditeljstva i prostornog uređenja, Kolinda Grabar Kitarović vodila je Ministarstvo vanjskih poslova...

Ti podaci, kako u svijetu tako i Hrvatskoj, pokazuju da su žene sposobne sudjelovati i biti uspješne u javnom i političkom životu te da formalnu ravnopravnost spolova provode u djelo. Ipak, nije uvijek bilo tako. Žene su se za svoju vjerodostojnost trebale izboriti (a neki smatraju da ta borba traje još i danas).

Kvalitete koje su tradicionalno cijenjene u retorici – probitačnost, vodstvo, racionalna argumentacija, vještine debatiranja i stručnost – vezivale su se za muškarce. Također, gospodarstvo, vojna problematika, zakonodavstvo i vanjski odnosi, koje su najčešće teme u javnom i političkom životu, tradicionalno su se vezale za muškarce.

Spol utječe na uvjerljivost jer govornikov ethos, karakter itekako utječe na to hoće li neke ideje biti prihvaćene. Žene, da bi bile vjerodostojne, morale su, zapravo, obuhvaćati kvalitete koje su tradicionalno pripadale muškarcima.

Unatoč civilizacijskom i društvenom razvoju te iako je "pokret za ženska prava" zaista izborio ravnopravnost žena i muškaraca u pojedinim aspektima društvenoga života, ipak se žene i danas bore s mnogim stereotipima koji utječu na njihov profesionalni život. O tome su provedena mnoga istraživanja, iz kojih su se izdvojila tri osnovna stereotipa (Wood, 2007).

1. *Žena kao seksualni objekt* – definira ženu kroz njezinu seksualnost, a prosuđuje ju prema fizičkom izgledu.
2. *Žena kao majka* – doživljavanje i definiranje žene kao majke u doslovnom i prenesenom značenju. U prenesenom smislu ženi se pripisuje uloga majke kojoj je zadatak čuvati i njegovati emotivno okruženje (da se smješka, govori ljubazne riječi, brine se o kavi i grickalicama). U doslovnom smislu od žena se očekuje da preuzmu uloge majki i zanemare profesionalnu karijeru (što je doduše češće kod američkih nego europskih žena).
3. *Doživljavanje žene kao nezrele, djetinjaste* – takvo stereotipno doživljavanje žene često se maskira u načelo da "treba zaštititi ženu". Ženama se pod izlikom zaštite ne dopušta obavljati neke poslove koji se smatraju previše stresnima, napornima i sl. Međutim, na taj način često im se uskraćuje put do promaknuća, profesionalnog i osobnog usavršavanja.

Ako žena ne spada ni pod jedan od ova tri stereotipa, često se smatra "čeličnom damom". Ako je ambiciozna, sposobna, uspješna i samostalna, tada i nije prava žena (Garlick i sur., 1992).

Lingvističke karakteristike ženskoga govora

Analizom govora pokazalo se da u govoru postoje određene karakteristike koje se mogu smatrati tipičnima za žene.

Johnson (1996) zaključio je da se žene upuštaju u razgovor kako bi podijelile svoja razmišljanja i naučile nešto o drugima. Za žene je razgovor dio međuljudskih odnosa, a cilj mu je zblížiti ljude, podupirati ih, pokazati razumijevanje i bliskost.

Važan element ženskoga govora također je uspostava jednakosti; postizanje simetrije među sudionicima razgovora; često upotrebljavaju izraze "to se i meni dogodilo", "znam kako se osjećaš" i sl. (Hall i Langellier, 1988).

Također je tipična potpora drugima, pokazivanje sućuti i razumijevanja. Ženski govor imaće zato više pitanja kojima je svrha da se sugovornika bolje razumije (Alexander i Wood, 2000).

Sljedeća karakteristika ženskoga govora jest održavanje, tj. produljivanje odnosa nastojanjima da se i drugi uključe u razgovor, postavljanjem pitanja "Kako je tebi bilo?".

Povratna reakcija također je važna u ženskome govoru, a to je poticanje na opširnije govorenje sugovornika, npr. "reci mi još", "i što je onda bilo".

Ženski govor je osoban, konkretan (Campbell, 1973). Žene govore o detaljima, osobnim doživljajima, anegdotama. Time se ističe osobni ton komunikacije kako bi se povećala bliskost među sugovornicima i povezivanje sa sugovornikom.

Kaže se da su za ženski govor karakteristične formulacije kojima se ne iskazuju kategoričke tvrdnje, nego se one ublažavaju, npr. "Ovaj film nije bio loš, jel' da?".

O lingvističkim aspektima ženskoga govora najviše je pisala Robin Lakoff (1975). Ustvrdila je kako postoje određene karakteristike govora tipične za žene koji ih smješta u podređen položaj u društvu. Govori o jezičnim formulacijama tipičnima za žene koje (smatra Lakoff) govore o njihovoj nesigurnosti i neodlučnosti:

- dopunska pitanja (prijevod M. Mihaljevića za engl. *tag questions*) – On je dobar, zar ne?
- uzlazna intonacija, tj. pitanje kada je potreban odgovor: npr. Kad će biti večera? U šest?
- učestala uporaba modalnih izraza ublažavanja (npr. to je vjerojatno tako, moguće da je on loš)
- upotreba pojačivača: **Jako** mi je drago što si ovdje, vrlo sam zadovoljna...
- posredni odgovori, tj. okolišanje – ako se predloži neko vrijeme dogovora koje ženi ne odgovara, ona će dati posredan odgovor, npr. "u to vrijeme imam dogovoreno kod zubara", umjesto da kaže kako joj to vrijeme ne odgovara
- upotreba deminutiva
- upotreba eufemizama
- učestalo korištenje izraza pristojnosti, a pogotovo izraza kojima se iskazuje poštivanje nekoga.

Lakoff ističe da takvim govorom žene iskazuju nemoć, njihov govor izražava podređenost i nesigurnost te se ne iskazuju čvrsta stajališta i mišljenja. Smatra da takav govor nema persuazivnu snagu.

Danas se lingvisti uglavnom slažu s karakteristikama ženskoga govora koje je istaknula Lakoff, ali ih se drugačije tumači (Briton i Hall, 1995; Campbell i Jerry, 1988). Međutim, važno je istaknuti da je Lakoff do tih zaključaka došla uspoređujući ženski govor s muškim (koji predstavlja standard). Ako ženski govor smatramo standardom, tada nabrojani elementi ne bi bili karakteristika nemoći nego želje da nastavimo komunikaciju, da druge pridobijemo za razgovor.

Tako korištenje dopusnih pitanja ne mora označavati nesigurnost nego poticanje sugovornika na razgovor, želju da čuju tuđe mišljenje (gotovo uvijek će odgovor biti potvrđan), a time govornik samo učvršćuje svoje stajalište.

Osim lingvističkih razlika ženskoga i muškoga govora, istraživale su se također razlike žena i muškaraca u politici, njihovih utjecaja, političkih strategija i općenitog djelovanja. Kunin (2008) ističe da je razlika između žena i muškaraca u politici u tome što žene unose vlastita iskustva u politička pitanja, unose vlastite vrijednosti i prioritete. Mnogi slučajevi iz američkog političkog života ilustriraju važnost prisutnosti žena (npr. pomoć silovanim ženama i sredstva uložena u tzv. *mental health* ili kazne za seksualno uznemiravanje i zlostavljanje). Naime, iako i mnogi muškarci zastupaju tzv. ženska pitanja, ključna je razlika u intenzitetu, a intenzitet je u politici od presudne važnosti. Nije bitno samo što je na rasporedu rasprave nego i što će postati prioritet, nije bitno samo o čemu će se raspravljati, nego i što će se u vezi s tim pitanjem poduzeti, a o svemu odlučuje intenzitet zastupanja nekog stajališta.

Blankenship i Robson (1995) analizirale su komunikaciju političarki i zaključile da postoji pet oblika ženskog političkog stila:

1. političke tvrdnje temeljene barem djelomično na konkretnom iskustvu
2. govor koji posebno ističe važnost odnosa među ljudima
3. govor kojim se izražava da je moć (dobivena politikom) samo način da se nešto promijeni i učini te da se moć podijeli s drugima
4. holistički pristup politici
5. teme koje su smatrane tipično ženskima stavljaju se u prvi plan.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Istraživanjem se željelo provjeriti postojanje navedenih lingvističkih karakteristika u govoru političarki, ali i utvrditi retoričke osobitosti govora žena i razlike u odnosu na muške govornike. Nastojalo se odrediti postoje li specifičnosti u argumentaciji žena i muškaraca. (O argumentiranju sustavno obavještavaju izvori: Škarić, 1982, 2000; Weston, 1992, a o retoričkim smalicama Schopenhauer, 2002.) Istraživanje je suženo samo na govor političarki iz nekoliko razloga. Kao prvo, istraživanje je utemeljeno na retoričkoj analizi, dakle na analizi govora koji je javan i usmjeren slušačima. Drugo, od svih javnih govora usmjerenih slušačima, politički je govor najprisutniji u medijima te je korpus dostupan. Treći razlog jest važnost retoričkog umijeća u političkom diskursu budući da prihvaćanje nekih ideja, prijedloga ili promjena zakona uvelike ovisi o sposobnostima govornika da ih iznese i svoju publiku u njih uvjeri.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje se sastojalo od tri dijela. Prvim, preliminarnim istraživanjem nastojalo se utvrditi ili opovrgnuti postojanje stereotipa o ženama u politici. Zanimalo nas je kako prosječni građani gledaju žene u politici, smatraju li ih ravnopravnima muškarcima.

Drugi dio istraživanja sastojao se u prepoznavanju razlika muškoga, odnosno ženskoga govora na temelju teksta. I to na tekstovima iz *Glasoviti govora* (1999) i transkribiranim tekstovima suvremenih hrvatskih političarki i političara (transkribirali su se govori političara i političarki tijekom njihovih gostovanja u emisijama Prvog programa Hrvatske radiotelevizije: *Otvoreno, Piramida, Nedjeljom u 2* u razdoblju od listopada 2005. do travnja 2008.).

Treći dio istraživanja uključivao je retoričku analizu govora osam hrvatskih žena i muškaraca iz suvremenoga političkog života.

1. Preliminarno istraživanje – provjera stereotipa o ženama i muškarcima u politici

Ispitanici, njih 82 (50 žena i 32 muškarca) odgovarali su na 21 anketno pitanje, koje je provjeravalo vjerovanje u postojanje razlika između žena i muškaraca u politici. Ispitanici su odgovarali smatraju li da se žene i muškarci razlikuju u uvjerenosti, logičnosti, etičnosti, emotivnosti, agresivnosti...

Rezultati

Rezultati pokazuju veliku liberalnost stajališta naših ispitanika. Velika većina, njih 96%, smatra da se žene trebaju baviti politikom.

Ispitanici su također, za većinu osobina važnih u javnome govoru, uglavnom odgovorili da razlike između muškaraca i žena ne postoje, tj. da su muškarci i žene jednaki (uvjerenost govornika, logičnost, iskrenost, fluentnost, upornost, dosljednost, etičnost).

Zanimljivo je ipak istaknuti da je emotivnost osobina koja se prema mišljenju većine ispitanika, pripisuje ženama (70,3%). Međutim, emotivnosti kao tipičnoj ženskoj osobini ne suprotstavlja se logičnost u govoru nego agresivnost, koja se u najvećoj mjeri pripisuje muškarcima (67,9%). Možemo, dakle, reći kako je anketa pokazala mišljenje ispitanika da je emotivnost ženska osobina, a agresivnost muška.

Rezultati ankete pokazuju još neke osobine koje se smatraju tipičnima za žene.

Jedna od njih je i briga o vanjskome izgledu (68% ispitanika smatra da se izgledom više bave žene). Ipak, tu brigu o izgledu ne treba shvatiti negativno, kao dokaz površnosti žena, nego naprotiv kao svijest žene o važnosti vanjskog izgleda u javnom nastupu i utjecaju izgleda na vjerodostojnost govornika (jer je i 81,5% naših ispitanika potvrdilo da vanjski izgled utječe na govornikovu vjerodostojnost).

Korištenje humora u govoru ocijenilo se kao tipična muška osobina (61,2%), a u nešto većem postotku (79%) i korištenje neugodnih, nepristojnih izraza kao osobina svojstvena muškarcima.

2. Prepoznavanje govora na temelju teksta

U ispitivanju je sudjelovalo 35 ispitanika (30 žena i 5 muškaraca) različitih dobnih skupina, različitog podrijetla, stupnja i vrste naobrazbe. Zadatak

ispitanika bio je da na temelju teksta govora odluče je li govornik muška ili ženska osoba. Za istraživanje su izabrani dijelovi govora koji ne sadržavaju gramatičke oblike kojima bi se otkrio spol govornika, a također se vodilo računa da oni budu međusobno bliski prema vremenu i sadržaju govora. Govori koji su se koristili u istraživanju bili su:

- govor Margaret Thatcher *Moje viđenje* (prijevod M. Petani)
- govor Aleksandra Solženjicina *Cemu se tu čovjek ima radovati?* (prijevod M. Petani)
- govor Dolores Ibaruri Gomez *Fašizam neće proći* (prijevod M. Petani)
- govor Francisca Franca Bahamonde – *Na dan izbijanja Španjolskoga građanskog rata* (prijevod V. Lee Janković).

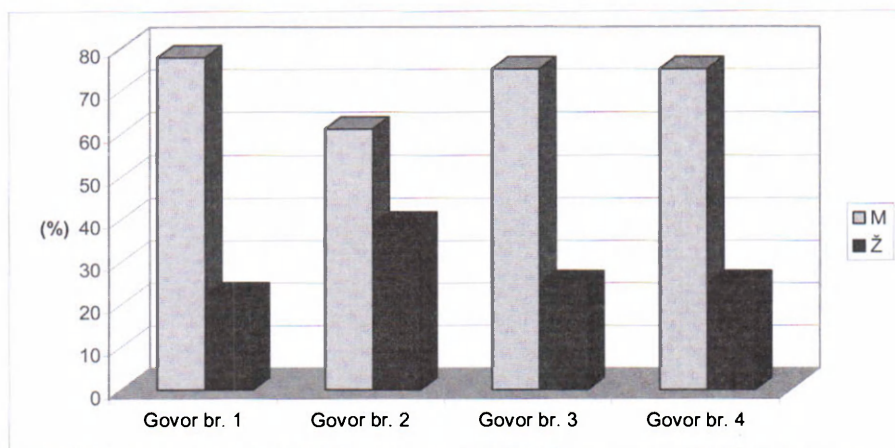
Ispitanici su nakon pročitana govora ispunjavali anketu u kojoj su odgovarali smatraju li da je govornik muška ili ženska osoba, a svoj su odgovor trebali i obrazložiti ocjenjujući karakteristike govora, odnosno govornika. Objašnjenja su bila utemeljena na lingvistički utvrđenim karakteristikama muškoga, odnosno ženskoga govora (Lakoff, 1975; Austin i Leffler, 1987; Škarić, 1983; Campbell, 1973; Hall i Langellier, 1988...). Na primjer, ako su odlučili da je govornik muška osoba, to su obrazlagali procjenjujući stupanj argumentiranosti stajališta, stupanj stručnosti, logičnosti, odlučnosti i snage... na ljestvici od 1 do 7 (pri čemu je jedan označavao najmanji stupanj, a 7 najveći). Ako su odlučili da je govornik ženska osoba, to su obrazlagali procjenjivanjem osjećajnosti, figurativnosti, subjektivnosti, neodlučnosti...

Rezultati ankete

Rezultati pokazuju da je većina ispitanika za sve govore smatrala da su ih održali muškarci. Kao govor muškarca u najvećem su broju ocijenili govor M. Thatcher (78%), a u najmanjem broju govor A. Solženjicina (61%).

Ocjene kojima su ispitanici obrazlagali svoj izbor pokazuju kako zapravo nema čvrstih i očitih razloga kojima se nešto prepoznaje kao muški, odnosno ženski govor. Prosječne ocjene za gotovo sve "specifične" karakteristike muškoga govora su oko 4 i pokazuju svojevrsnu neodlučnost.

Ipak, promatrajući obrazloženja ispitanika pokazat će da kada se odlučuju za mušku osobu, s najvećom ocjenom ocjenjuju dominaciju i snagu prisutne u govoru, a oni koji se odlučuju za ženu, to obrazlažu poetičnošću, osjećajnošću i emotivnošću koje dominiraju u govoru (prosječne ocjene za sve govore su iznad 5). Kao obrazloženje izbora ženskoga govornika nikada ne ističu nesigurnost i neodlučnost (za sve govore prosječna ocjena je 2,5).

Slika 1. Postotak prepoznavanja govora na temelju tekstova iz knjige *Glasoviti govori*

Figure 1. The percentage of correct gender identifications based on texts of speeches taken from the handbook *Glasoviti govori*

Dakle, i iz ove ankete možemo vidjeti da se sigurnost, odlučnost i snaga pripisuju muškim govornicima, a njima se kao karakteristika ženskoga govora ne suprotstavljaju neodlučnost i nesigurnost nego emotivnost, subjektivnost i poetičnost (prosječne ocjene za sve govore bile su oko 5).

Zanimljivo je istaknuti da su svi ispitanici u ovom istraživanju sudjelovali također u anketiranju čiji je cilj bio provjeriti postojanje stereotipa o ženama i muškarcima u politici. Naime, iako je preliminarna anketa pokazala kako nema razlike između žena i muškaraca u uvjerljivosti, sigurnosti i odlučnosti, ipak kada u govoru prepoznaju sigurnost, snagu i odlučnost, odlučuju se za muškoga govornika.

Prepoznavanje govora suvremenih političara i političarki

Ispitivanje je provedeno na jednak način kao i prepoznavanje govornika iz *Glasovitih govora* (1999). Za ispitivanje su korišteni dijelovi javnih nastupa suvremenih osoba iz političkog života Hrvatske: Dorice Nikolić, Ivana Čehoka, Tončija Tadića i Višnje Starešine (jedina ne-političarka među analiziranim ženama, ali kao novinarka i publicistica često pozivana da iznosi mišljenja o političkim aktualnostima, što opravdava i njezino uvrštavanje u analizu). Pri izboru dijelova govora vodilo se računa o tome da se sadržajem i izborom teme ne bi otkrilo o kojoj se osobi radi. Ispitanicima je prezentiran tekst njihovih govora tijekom nastupa u emisijama Hrvatske radiotelevizije (Otvoreno i Piramida).

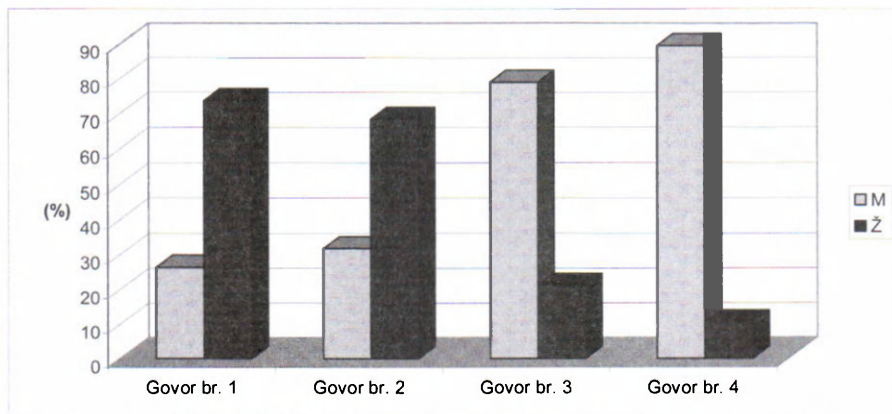
Rezultati

Rezultati pokazuju da je kao ženski govornik u najvećem postotku izabrana Dorica Nikolić (73,7%), zatim Ivan Čehok (68,4%), dok su Višnju Starešinu ispitanici prepoznali kao muškoga govornika (78,9%). Tonči Tadić izazvao je najmanje nedoumica te su ga ispitanici u najvećem postotku izabrali kao muškoga govornika (89,5%).

Obrazloženja izbora muških govornika pokazuju da je kod V. Starešine i T. Tadića (koji su u velikom postotku prepoznati kao muški govornici) presudila argumentiranost stavova, logičnost i stručnost te sigurnost i snaga koji dominiraju u govoru. Upravo su sigurnost i snaga glavni razlozi zašto se ispitanici (onaj manji postotak) odlučuju za izbor muške osobe u slučaju D. Nikolić i I. Čehoka.

Govori D. Nikolić i I. Čehoka procijenjeni su većinom kao govori žena. Kod D. Nikolić prema obrazloženjima, presudila je osjećajnost koja je procijenjena prosječnom ocjenom 5,5. Kod I. Čehoka presudila je figurativnost, ocijenjena također sa 5,5.

Treba istaknuti da su kod svih govornika najmanjom ocjenom procijenjeni nesigurnost i neodlučnost (od 1,5 do 2,5). Dakle, nijedan govornik nije nesiguran ni neodlučan niti je to razlog da se nekog procjenjuje kao ženskoga govornika. Takve su nam rezultate pokazali i primjeri iz *Glusovitih govora*.

Slika 2. Postotak prepoznavanja transkribiranih govora osoba iz hrvatskog suvremenog političkog života

Figure 2. The percentage of correct gender identifications based on speeches delivered by persons actively taking part in contemporary Croatian politics

3. Retorička analiza govora suvremenih hrvatskih političarki i političara

Analiza obuhvaća govore nekoliko naših poznatih političara i političarki tijekom njihovih gostovanja u različitim emisijama (Piramida, Otvoreno, Nedjeljom u 2).

Retorička analiza obuhvaća nekoliko razina:

- sadržaj govora – argumentacija, retorički dizajn, korištenje smicalica, figurativnost
- stil govora – korištenje modalnih izraza, formulacije rečenica, izbor riječi
- govorna izvedba – korištenje sugovornih i okogovornih znakova.

ZAKLJUČAK

Retorička analiza govora suvremenih hrvatskih političarki jednako kao i procjena ispitanika pokazuju da oni odaju veliku sigurnost, odlučnost i snagu, a s druge strane u njima uglavnom ne postoje elementi navedeni u literaturi (Lakoff, 1975) kao tipični za ženski govor.

Govor većine analiziranih političarki logičan je i argumentiran. U argumentaciji se često koriste činjenicama, podacima, toposima, induktivnim i deduktivnim zaključcima. Stil govora većine političarki karakterizira dobar izbor riječi, primjerena figurativnost (najčešće se koriste metafore, ali i metonimije), a od modalnih izraza najčešće su kvalifikacije poput nažalost, nasreću, ali i pojačivači poput vrlo je važno, preozbiljno, prevažno, ključno... Većina političarki svojom govornom izvedbom odaje sigurnost i samopouzdanje, primjereno se koriste gestom, mimikom, ne pokazuju znakove treme. Dakle, ne možemo reći da njihov govor nema persuzivnu snagu. Slaba i nelogična argumentacija rezultat je loše pripreme, ali u političkom govoru nalazimo je podjednako u žena i muškaraca. Osim toga, neke rečenične konstrukcije opisane u literaturi kao tipično muške (naredbodavne ili savjetodavne konstrukcije, npr. "to se ne smije dopustiti", "to se mora učiniti ovako...") nalazimo često i u govoru žena. Stoga, možemo reći da su one karakteristične za politički diskurs i neovisne o spolu.

Međutim, retorička analiza govora suvremenih hrvatskih političarki i političara pokazala je da između njih postoje razlike. One nipošto nisu očite na prvi pogled, što je pokazala i procjena ispitanika koji su mušku osobu prepoznali kao žensku (I. Čehoka) i žensku kao mušku (V. Starešinu), niti su te razlike nešto što određeni govor čini boljim i uvjerljivijim.

Naime, postoje određeni retorički elementi za koje se na temelju analize vjeruje da će ih češće i više koristiti muške, odnosno ženske osobe. Bolje rečeno, postoji veća vjerojatnost da ćemo ih čuti od jednih, odnosno drugih govornika.

Jedan od tih elemenata jest upotreba smicalice *ad hominem* karakteristične za govore političara. *Ad hominem* je način kojim se nedostatak argumenata za obranu svojeg stava prikriva napadanjem ličnosti ili postupaka našega suparnika. Prozivanje nekoga za nešto što je rekao ili zbog njegove osobnosti, način je kako muški govornici prikrivaju slabu argumentaciju. To ne

znači da u žena nije moguće naići na tu smicalicu nego samo kako postoji veća vjerojatnost da se njome koristi muška osoba. Druga smicalica koju ćemo u govoru političara često čuti jest *argumentum ad populum* – način na koji se nedokazana i neobrazložena tvrdnja podmeće kao činjenica (jednostavnim navođenjem da je "...to svima poznato").

Govorna izvedba gotovo svih političara pokazuje visok stupanj samopouzdanja i sigurnosti, geste primjereno prate govor, često upotrebljavaju gestu "zvonik", koja upućuje na odlučnost, stav je uspravan (kad sjede i kad stoje).

Smicalica koju češće upotrebljavaju žene jest *argumentum ad misericordiam*, smicalica kojom se poziva na sažaljenje. Nedostatak logičnih argumenata maskira se u pozivu na žaljenje zbog ugroženih prava (npr. radnika), isticanjem teških uvjeta života, isticanjem slabosti onih koji se ne mogu izboriti za sebe i sl. I za ovu smicalicu vrijedi mogućnost da je čujemo od muških osoba, ali vjerojatnije će se njome koristiti žene.

Vrlo je važna razlika u političkom govoru žena i muškaraca korištenje argumenta autoriteta. Žene se češće pozivaju na mišljenja stručnjaka, na zakone ili općenito više instance, dok muškarci češće ističu vlastitu stručnost, iskustvo i znanje te tako sebe, posredno ili neposredno, navode kao autoritet.

Subjektivnost u govoru često se navodi kao karakteristika tipična za žene, međutim, retorička analiza pokazuje da je određeni stupanj subjektivnosti prisutan u gotovo svakom analiziranom govoru te je podjednako karakteristika i žena i muškaraca u političkom diskursu.

Pogreške u argumentaciji i logičke nedosljednosti javljaju se podjednako u žena i muškaraca, i to najčešće pogrešne uzročno-posljedične veze te *mutatio controversiae* (promjena teme).

U govornoj izvedbi prosječno muškarci pokazuju nešto veći stupanj sigurnosti (što se očituje u neverbalnim znakovima samopouzdanja), iako i političarke tijekom javnog nastupa pokazuju velik stupanj sigurnosti, odlučnosti i samopouzdanja.

Na kraju se može reći da su žene u politici daleko od govora koji pokazuje manjak persuzivne snage, odlučnosti i moći te da su u argumentaciji svojih stavova jednako uvjerljive kao i muškarci.

REFERENCIJE

- Alexander, M., Wood, W.** (2000). Women, men and positive emotions: A social role interpretation. U A. H. Fisher (ur.) *Gender and emotion: Social psychological perspectives*, 189-210, New York, Cambridge: University Press.
- Austin, A. M. B., Leffler, A.** (1987). Gender and developmental differences in friendship patterns, *Sex Roles* 16, 497-510. www.sciencedirect.com.

- Blankenship, J., Robson D.** (1995). A "feminine style" in women's political discourse: An exploratory study. *Communication Quarterly*, 43, 353-366. www.sciencedirect.com.
- Briton N. J., Hall, J. A.** (1995). Gender-based expectancies and observer judgements of smiling. *Journal of Nonverbal Behavior* 19, 49-65. www.sciencedirect.com.
- Campbell, K. K.** (1973). Rhetoric of Women's liberation: An oxymoron. *Quarterly Journal of Speech*, 59, 74-86.
- Campbell, K. K., Jerry, E.** (1988). Woman and speaker: A conflict in roles. U S. Brehm (ur.) *Seeing female: Social roles and personal lives*. New York: Greenwood.
- Garlick, B., Dixon, S., Allen P.** (1992). Stereotypes of Woman in Power: Historical perspectives and revisionist views. U T. J. Wood *Gendered Lives (communication, gender and culture)*. Bemont: Thomson/Wadsworth.
- Hali, D., Langellier, K.** (1988). Storytelling strategies in mother-daughter communication. U B. Bate i A. Taylor (ur.), *Women communicating: Studies of Woman Talk*, 107-126. Norwood: NJ, Ablex.
- Johnson, F.** (1996). Friendship among women: Closeness in dialogue. U J. T. Wood (ur.), *Gendered Relationships: a reader*, 79-94. Mayfield: Mountain View.
- Kunin, M.** (2008). *Pearls, politics and power (How women can win and lead)*. Vermont: Chelsea Publishing Company.
- Lakoff, R.** (1975). *Language and women's place*. New York: Harper and Row.
- Schopenhauer, A.** (2002). *Eristička dijalektika*. Split: Marijan Tisak
- Škarić, I.** (1982). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb: Liber-Školska knjiga.
- Škarić, I.** (1983). Kultura govora u radu. *Kultura rada*, 83-104. Zavod za kulturu Hrvatske.
- Škarić, I.** (2000). *Temeljni suvremenoga govornišтва*. Zagreb: Školska knjiga.
- Weston, A.** (1992). *A Rulebook of Arguments*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company.
- Wood, T. J.** (2007). *Gendered Lives (communication, gender and culture)*. Wadsworth: Belmont:Thomson.
- Zadro, I.** ur. (1999). *Glasoviti govori*. Zagreb: Naklada Zadro.
-

Gabrijela Kišiček
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb
Croatia

THE COMPARISON OF FEMALE AND MALE RHETORIC IN POLITICS

SUMMARY

Linguistic research have shown that female and male speech differ and that there are gender-related characteristics in speech. The aim of this research paper is to determine gender-related differences in rhetorical speech within the field of political discourse. It is stereotypically believed that there are differences between female and male rhetoric and that it is conditioned by speaker's character. In the context of gender-related differences female speakers are prone to emotional argumentation and they tend to influence emotions of their listeners. Male speakers, being considered "more rational" beings, will opt for logical argumentation and try to influence reasoning of their listeners. This paper examines these beliefs and investigates whether female and male speakers differ in their ways of establishing speaker's character (importance). The results of the rhetorical analysis have shown that there are gender-related differences in the frequency of certain types of arguments, but also in the frequency of eristic arguments and logical errors. However, many of the rhetorical elements have been found to be the characteristic of political discourse itself and that they are not gender-dependant.

Key words: *the speech of male politicians, the speech of female politicians, political discourse, rhetorical analysis*
